

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala

Helsingin, Espoon ja Vantaan sosiaali- ja terveystoimialojen vertailua vuoden 2017 Kuusikko- raporttien pohjalta

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Vammaisten palvelut.....	2
2.1 Henkilökohtainen apu	2
2.2 Kuljetuspalvelut	3
2.3 Ympäri vuorokautiset asumispalvelut.....	4
3 Aikuissosiaalityö.....	6
3.1 Aikuissosiaalityön palvelut ja asiakkaat	6
3.2 Toimeentulotuen saajat	7
3.3 Toimeentulotuen kustannukset.....	9
4 Lastensuojelu.....	11
4.1 Sosiaalihuoltolain mukaista erityistä tukea tarvitsevat lapset ja lastensuojelun asiakkaat	11
4.2 Lastensuojelun kustannukset	12
5 Päihde- ja mielenterveyspalvelut.....	15
5.1 Päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaat.....	15
5.2 Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kustannukset.....	16
6 Vanhuspalvelut	19
6.1 Vanhuspalvelujen asiakkaat	19
6.2 Vanhuspalvelujen kustannukset	20
7 Yhteenveto.....	24

1 Johdanto

Kuusikko muodostuu Suomen kuudesta väkiluvultaan suurimmasta kaupungista, jotka ovat Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu ja Turku. Kaupunkien edustajista koostuvat palvelukokonaisuuskohtaiset Kuusikko-työryhmät tuottavat vuosittain tilastollisia raportteja edellisen vuoden sosiaali- ja terveystalouden asiakasmääristä, suoritteista, henkilöstöstä ja kustannuksista. Tiedot on koottu pääasiassa kuntien omista tietojärjestelmistä ja tilinpäätöksistä.

Vuonna 2018 on toiminut seitsemän Kuusikko-työryhmää, jotka ovat varhaiskasvatuksen, lastensuojelun, aikuissosiaalityön, työllistämispalveluiden, päihdehuollon, vammaispalvelujen sekä vanhuspalvelujen ryhmät. Vuonna 2018 on julkaistu aiempina vuosina julkaistun toimeentulotuen raportin sijaan aikuissosiaalityön raportti, johon on koottu sekä aikuissosiaalityön että toimeentulotuen tietoja. Lastensuojelun raporttiin on otettu mukaan myös sosiaalihuoltolain perusteella palveluja saavat erityistä tukea tarvitsevat lapset. Vammaispalvelun ja kehitysvammahuollon ryhmät on yhdistetty vuonna 2017 ja palveluista on julkaistu yhteinen raportti.

Tässä raportissa esitellään sosiaali- ja terveystalouden palveluja koskevien Kuusikko-raporttien pohjalta keskeisimmät havainnot Helsingin sosiaali- ja terveystalouden palvelujen asiakasmääristä, suoritteista ja kustannuksista vuonna 2017 verrattuna Espoon ja Vantaan tietoihin sekä kuusikkokuntien keskiarvoihin. Raportissa kiinnitetään huomiota erityisesti muutoksiin ja poikkeamiin edelliseen vuoteen sekä muihin pääkaupunkiseudun kuntiin verrattuna.

Sosiaali- ja terveystalouden palvelut on organisoitu kunnissa eri tavoin, minkä vuoksi kaikkea tietoa ei ole saatavilla täysin vertailukelpoisessa muodossa. Lisäksi esimerkiksi toiminnan sisältöön tai organisoimiseen liittyvät muutokset voivat vaikuttaa muutoksiin Kuusikko-raporteissa esitetyissä suoritteissa ja kustannuksissa. Kunnan omien ja ostopalvelujen tiedonkeruu poikkeaa merkittävästi ja tiedot sisältävät eri kustannuseriä, joten raportissa esitetyt omien palvelujen ja ostopalvelujen tiedot eivät ole vertailukelpoisia.

2 Vammaisten palvelut

Kuusikko-työryhmän vammaisten palvelujen raportissa kuvataan pääasiassa kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) sekä vammaispalvelulain (380/1987) mukaisia palveluja ja tukitoimia. Tietoja on koottu lisäksi sosiaalihoitolain (1301/2014) mukaisista kuljetuspalveluista. Kuusikko-raportissa tarkasteltavat keskeiset palvelukokonaisuudet ovat henkilökohtainen apu, avohuollon palvelut (kuljetuspalvelut, asumista tukevat palvelut sekä työ- ja päivätoiminta), ympärivuorokautiset asumispalvelut, kehitysvammaisten perhehoito ja kehitysvammaisten laitoshoido. Tässä vertailussa käsitellään kustannuksiltaan kolmea suurinta palvelua: henkilökohtaista apua, kuljetuspalveluja ja ympärivuorokautista asumista.

2.1 Henkilökohtainen apu

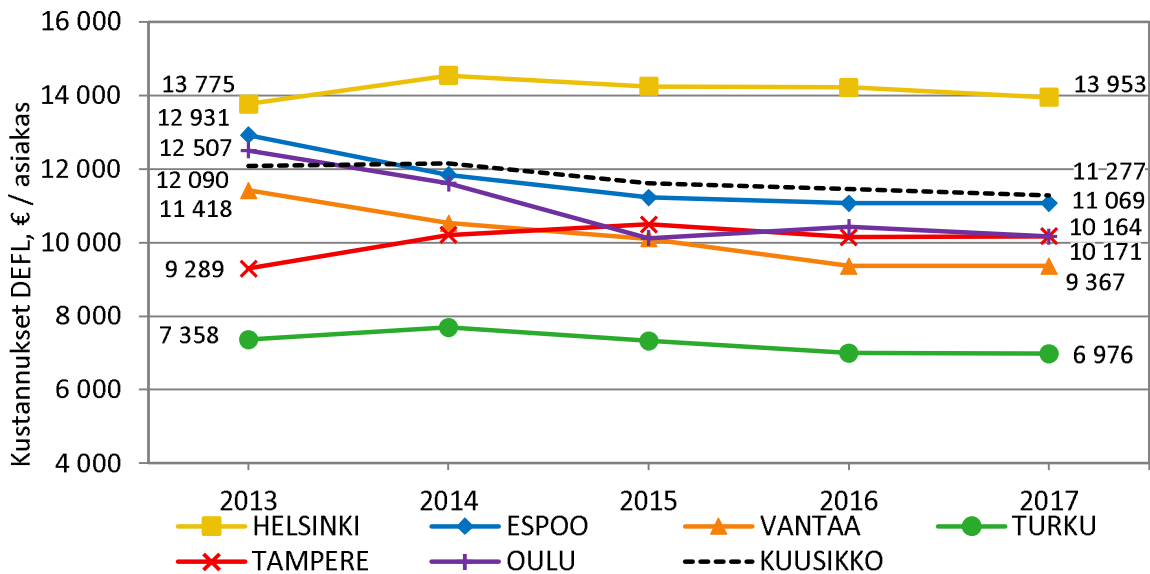
Palveluittain tarkasteltuna henkilökohtainen apu muodostaa yhden suurimmista vammaispalvelujen kustannuseristä (Kuusikko 78,2 miljoonaa €, Helsinki 36,5 miljoonaa €, Espoo 9,4 miljoonaa €, Vantaa 6,3 miljoonaa €). Henkilökohtainen apu muodostaa koko Kuusikon osalta 39,9 prosenttia vammaispalvelulain mukaisten palvelujen kokonaiskustannuksista.

Henkilökohtaisen avun järjestämistavoista kuusikkokuntien käytetyin malli on asiakas työnantajana (taulukko 1). Palvelusetelillä järjestettävää henkilökohtaista apua saavien määrä on noussut viime vuosien aikana merkittävästi erityisesti Espoossa ja Helsingissä, joissa palveluseteliasiakkaat muodostavat enemmistön asiakkaista. Helsingissä palvelusetelimalliin on siirtynyt suuri osa ostopalveluista, mutta myös merkittävä osa työnantajamallista. Vantaalla henkilökohtaisen avun järjestämisessä olivat vuonna 2017 käytössä ainoastaan ostopalvelu- ja työnantajamallit. Edullisimpana henkilökohtaisen avun järjestämistapana näyttäytyy usein työnantajamalli. Malli sisältää kuitenkin runsaasti välillisiä kustannuksia, jotka eivät näy Kuusikko-raporttien kustannuksissa (esimerkiksi sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työ sekä palkanlaskenta).

Taulukko 1. Henkilökohtaisen avun järjestämistavat kuusikkokunnissa vuonna 2017, % henkilökohtaisen avun asiakkaista (osalla asiakkaista voi olla samanaikaisesti monia henkilökohtaisen avun järjestämistapoja)

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Kuusikko
Asiakas työnantajana	38,2	48,6	83,3	51,3
Palveluseteli	70,7	57,8	0,0	42,5
Ostopalvelu	5,9	4,3	16,7	16,9
Kunnan oma toiminta	-	-	0,0	0,3

Helsingissä henkilökohtaisen avun asiakaskohtaiset kustannukset ovat selkeästi suuremmat kuin Espoossa ja Vantaalla (kuvio 1). Työnantajamallin käyttö selittää osin kuntien välisiä eroja henkilökohtaisen avun kustannuksissa.

Kuvio 1. Vammaispalvelulain (VpL) mukaisen henkilökohtaisen avun vuosikustannukset asiakasta kohti vuosina 2013–2017 vuoden 2017 rahan arvossa

Henkilökohtaista apua alle 20 tuntia kuukaudessa saavien asiakkaiden määrä on kasvanut voimakkaasti viime vuosien aikana kaikkien kuusikkokuntien tasolla. Vuonna 2017 89,4 prosenttia asiakkaista sai henkilökohtaista apua alle 20 tuntia kuukaudessa. Helsingissä ja Espoossa on muihin kuntiin verrattuna suhteessa eniten asiakkaita, joilla on suuri henkilökohtaisen avun viikkotuntimäärä, mikä nostaa henkilökohtaisen avun asiakaskohtaisia kustannuksia.

2.2 Kuljetuspalvelut

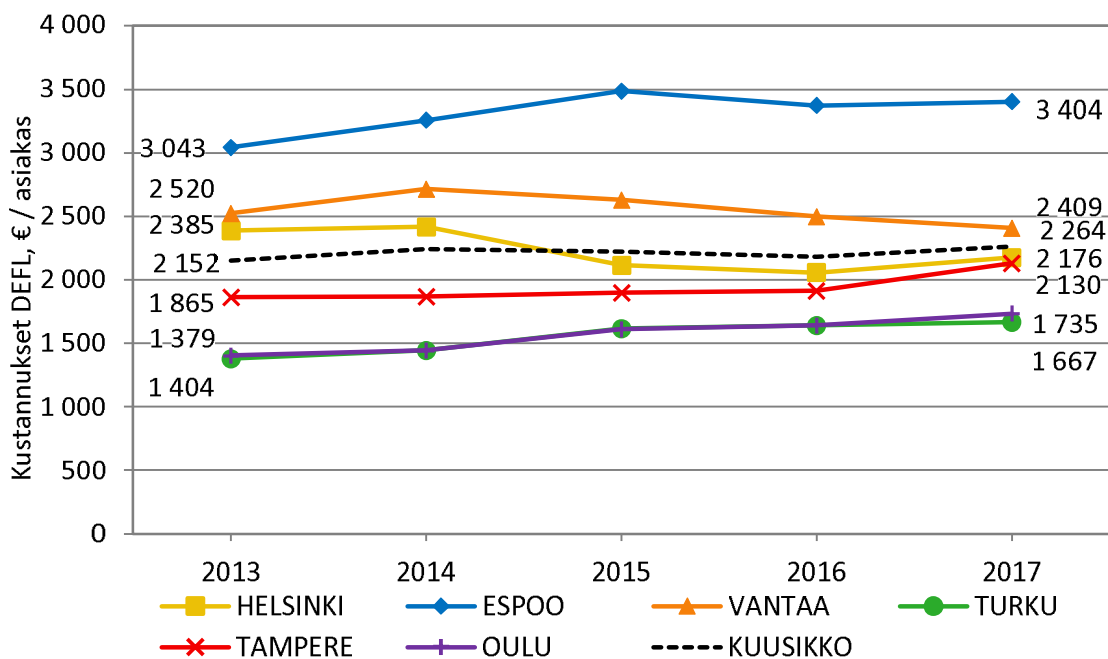
Palveluittain vertailluna lukumääräisesti eniten asiakkaita oli kuljetuspalveluissa. Vuonna 2017 vammaispalvelulain (VpL) mukaisia kuljetuspalveluja käyttäneitä asiakkaita oli kuusikkokunnissa 23 858 ja sosiaalihoitolain (ShL) mukaisten kuljetuspalvelujen asiakkaita 6 467. Kuusikkokuntien tasolla kuljetuspalvelujen asiakasmäärät ovat vähentyneet VpL-asiakkaiden osalta 1,6 prosenttia ja ShL-asiakkaiden osalta 0,2 prosenttia (taulukko 2). Kuntien sisäisistä muutoksista merkittävimpiä ovat Helsingin ShL-asiakkaiden määrän supistuminen jo neljättä vuotta peräkkäin (-15,5 % 2016–2017). Myös Vantaalla ShL-asiakkaiden määrä on vähentynyt edellisestä vuodesta merkittävästi (-29,3 %). Matkojen määrä on vähentynyt vuoteen 2016 verrattuna Vantaalla (-36,0 %) ja Helsingissä (-15,5 %).

Sosiaalihoitolain mukaisten kuljetuspalvelujen käyttöön ovat vaikuttaneet muutokset palvelun sisällössä ja myöntämisperusteissa. Helsingissä otettiin vuonna 2016 kuljetustuen myöntämisessä käyttöön varallisuusrajat, joissa huomioidaan tilisäästöjen lisäksi muu verotettava varallisuus. Vuonna 2014 on alennettu yhdensuuntaisten matkojen määriä sekä poistettu kuljetustukiasiakkaiden maksuton HSL-kortti, joka on ollut useille asiakkaille todellinen syy hakea sosiaalihoitolain mukaista kuljetustukea. Vuonna 2018 yhdensuuntaisten matkojen määrää on jälleen lisätty.

Taulukko 2. Vammaispalvelulain (VpL) ja sosiaalihuoltolain (ShL) mukaisia kuljetuspalveluja vuonna 2017 käyttäneet sekä käyttäjämäärien muutos 2016–2017

	VpL- asiakkaat	Muutos 16–17, %	ShL- asiakkaat	Muutos 16–17, %
Helsinki	7 925	-3,9	1 850	-15,5
Espoo	3 190	-0,3	1 058	5,2
Vantaa	3 586	2,1	405	-29,3
Kuusikko	23 585	-1,6	6 467	-0,2

Kuljetuspalvelujen (VpL ja ShL) kustannukset olivat 2017 Helsingissä 19,3 miljoonaa euroa, Espoossa 11,3 miljoonaa euroa ja Vantaalla 9 miljoonaa euroa. Asiakaskohtaiset kustannukset olivat suurimmat Espoossa. Helsingin asiakaskohtaiset kustannukset alittivat kuusikkokuntien keskiarvon (kuvio 2). Espoon kuljetuspalvelujen kustannuksia selittää aktiivi-ikäisten asiakkaiden runsas palvelun käyttö. Espoolaiset 18–64 -vuotiaat tekivät vuonna 2017 selvästi enemmän matkoja kuin muiden kuusikkokuntien vastaavan ikäiset.

Kuvio 2. Vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalvelujen vuosikustannukset palvelua käyttänyttä asiakasta kohti vuosina 2013–2017 vuoden 2017 rahan arvossa

2.3 Ympäri vuorokautiset asumispalvelut

Vammaisten palvelujen kokonaisuuden kustannuksista suurimman osan muodostivat ympärivuorokautiset asumispalvelut sekä kuusikkokuntien että yksittäisten kuntien tasolla. Ympäri vuorokautiset asumispalvelut sisältävät vaikeavammaisten tehostetun palveluasumisen sekä kehitysvammaisten autetun asumisen. Helsingissä kustannusten nousu on ollut alle kuusikkokuntien keskitason (taulukko 3). Vantaalla ympärivuorokautisten asumispalvelujen kustannukset ovat vähentyneet merkittävästi tukemalla asukkaita mahdollisimman itsenäiseen asumismuotoon.

Taulukko 3. Ympäri vuorokautisten asumispalvelujen asiakkaat ja kustannukset vuonna 2017 sekä muutos vuodesta 2016

	Asiakkaat	Muutos 16–17, %	Asiakkaista lyhytaikaisia	Lyhytaikaisten asiakkaiden osuus, %	Kustannukset yhteensä, miljoonaa €	Muutos 16–17, %
Helsinki	1 218	2,4	189	15,5	60,6	2,7
Espoo	574	1,6	166	28,9	27,2	6,2
Vantaa	485	-5,1	114	23,5	19,0	-13,0
Kuusikko	3 793	2,2	685	18,1	173,6	3,8

3 Aikuissosiaalityö

Kuusikko-työryhmät ovat julkaisseet aikaisempina vuosina vuosittaisen toimeentulotuen raportin sekä erilliset aikuissosiaalityön raportit vuosina 2011 ja 2015. Vuoden 2017 raportissa aikuissosiaalityö ja toimeentulotuki on yhdistetty yhdeksi raportiksi. Aikuissosiaalityön raportti eroaa muista Kuusikko-raporteista, sillä se sisältää asiakasmäärien, suoritteiden ja kustannusten vertailua enemmän kuntakohtaista kuvailevaa tietoa aikuissosiaalityön asiakasryhmistä, asiakasprosesseista sekä aikuissosiaalityön palveluista.

3.1 Aikuissosiaalityön palvelut ja asiakkaat

Aikuissosiaalityön palveluita ovat ohjaus ja neuvonta, suunnitelmallinen sosiaalityö, sosiaalinen kuntoutus, vanhempien kanssa tehtävä sosiaalityö ja erityispalvelut. Erityispalveluista Kuusikko-raportissa on tarkasteltu asumisneuvontaa, sosiaalista luototusta ja välitystilipalveluita. Aikuissosiaalityössä merkittävin muutos on ollut perustoimeentulotuen myöntämisen ja maksamisen siirtyminen Kelan tehtäväksi vuoden 2017 alusta.

Aikuissosiaalityön asiakkailla on moninaisia ja laaja-alaisia haasteita elämässään. Taloudellisten vaikeuksien rinnalla esiintyy niin sosiaalisia kuin terveyteen liittyviä ongelmia. Merkittävä osa aikuissosiaalityön asiakkaista on ilman koulutusta, työvoiman ulkopuolella tai työllistymistoimenpiteiden piirissä olevia.

Vuonna 2017 yli puolet Suomen asunnottomista (5441 henkilöä) asui Helsingissä ja kolme neljästä kuusikkokunnissa. Helsingin yksinelävistä asunnottomista 40 prosenttia oli maahanmuuttajataustaisia. Vuonna 2017 asunnottomien kokonaismäärä väheni pääkaupunkiseudun kunnissa. Nuorten asunnottomuus lisääntyi Helsingissä, Turussa ja Oulussa.

Aikuissosiaalityön asiakasprosessissa korostuu asiakkaan tilanteen selvittäminen, tuen tarpeen arvioiminen ja tavoitteellinen työskentely elämäntilanteen muuttamiseksi. Kuntien marraskuun 2017 poikkileikkauksena tarkastelemien tietojen mukaan lähes puolet aikuissosiaalityön asiakkaista eivät saaneet täydentävää ja/tai ehkäisevää toimeentulotukea.

Pääkaupunkiseudun kunnissa suurin osa aikuissosiaalityön asiakkaista oli yli 30-vuotiaita (taulukko 4 a ja 4 b). Helsingissä aikuissosiaalityön asiakkaana oli lisäksi 78 16–18 -vuotiasta erityistä tukea tarvitsevaa nuorta, joiden palvelut tuotetaan nuorten palveluissa. Lapsiperheiden osuus aikuissosiaalityön asiakkaista vaihteli vuonna 2017 noin 18 prosentista 35 prosenttiin.

Taulukko 4 a. Kuusikkokuntien aikuissosiaalityön asiakkaat ikärakenteen mukaan vuonna 2017

	Helsinki ¹	Espoo	Turku	Tampere	Oulu
18-30-vuotiaat	4 617	1518	1875	2045	1 217
yli 30-vuotiaat	9 062	2669	3165	2117	1 314
asiakkaita yhteensä	13 679	4 187	5 040	4 162	2 531
joista 18-30-vuotiaita (%)	33,8	36,3	37,2	49,1	48,1
joista yli 30-vuotiaita (%)	66,2	63,7	62,8	50,9	51,9

¹Helsingissä lisäksi 78 alle 18-vuotiasta asiakasta

²Vantaalta ei ole saatavissa aikuissosiaalityön kokonaisasiakasmäärää.

Taulukko 4 b. Kuusikkokuntien aikuissosiaalityön asiakkaat vuonna 2017

	Aikuissosiaalityön asiakkaat yhteensä	Aikuissosiaalityön asiakkuuden määritelmä
Helsinki	13 679	Asiakkaaksi lasketaan henkilöt, joilla on vuoden aikana aikuissosiaalityön käyntitapahtuma. (Asiakkuuden muodostaa jokin seuraavista: asiakkaan käynti toimipisteessä, käynti asiakkaan kotona, asiakastapaaminen muualla kuin sosiaalivirastossa, perhe- ja lähityön käynti, ennaltaehkäisevä kotikäynti, sijaishuollon tapaaminen, verkostotapaaminen, asiakasryhmä, kenttätyö, leiri, läheisneuvonpito ja oikeusedustus, kun asiakas on läsnä)
Espoo	4187	Sosiaalihuollon asiakkuuden palvelu ollut voimassa vuonna 2017. Sosiaalihuollon asiakkuus avataan henkilölle, jos hänellä on aikuissosiaalityössä muutakin asiointia kuin pelkkä kirjallinen asiointi toimeentulotuessa. Luvussa on mukana vain päämies, henkilö jonka tietoihin palvelu on avattu.
Vantaa	..	Vantaalla aikuissosiaalityön asiakkaille ei tehdä päätöstä asiakkuudesta, sen vuoksi ei ole mahdollista saada aikuissosiaalityön kokonaisasiakasmäärää, jossa jokainen asiakas olisi kertaalleen. Asiakasmäärät on saatavilla palveluittain, mutta sama asiakas voi käyttää lukuisia palveluja, joten eri palvelujen yhteenlaskettua asiakasmäärää ei voi pitää kokonaisasiakasmääränä. Palvelukohtaisissa asiakasmäärissä on mukana kotitaloudet, joilla on ollut asiakastiedoissaan tapahtumia tarkastelujaksolla. Mukaan poimituvat asiakkaat, joilla on palvelutarpeen arvio, suunnitelma, sosiaalityön päätös tai maksatustapahtuma.
Turku	5002	Sisältää kotitaloudet, jonka täysi-ikäiselle (ikä on vuoden viimeisin ikä) jäsenelle on varattu aika sosiaalityöntekijälle palvelutarpeen arvioon, tehty palvelutarpeen arvio tai asiakassuunnitelma tai asiakassuunnitelma on voimassa. Ei sisällä korvausajan piirissä olevia asiakkaita eikä heidän perheenjäseniään. Ei sisällä jälkihuollon piirissä olevia nuoria (vuoden viimeisin tieto) eikä heidän perheenjäseniään, koska heidät tilastoidaan lastensuojelun kuusikkoon. 50% Asumis- ja päihdepalveluiden asiakkaista (vuoden viimeisin tieto) on tässä mukana, koska muut tilastoidaan mielenterveys ja päihdepalveluiden kuusikkoon.
Tampere	4162	Ei sisällä korvausajan piirissä olevia asiakkaita eikä heidän perheenjäseniään.
Oulu	2 531	Ei sisällä jälkihuollon piirissä olevia nuoria (vuoden viimeisin tieto) eikä heidän perheenjäseniään, koska heidät tilastoidaan lastensuojelun kuusikkoon.

Aikuissosiaalityön henkilöstötietojen vertaileminen on haastavaa, sillä tehtävät on kuusikkokunnissa organisoitu hyvin eri tavoin. Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien vakanssien määrä kuusikkokunnissa on suurin Helsingissä (taulukko 5). Pääkaupunkiseudulla sosiaalityöntekijöiden osuus työntekijöistä vaihtelee Espoon 41,5 prosentista Helsingin 52,6 prosenttiin.

Taulukko 5. Aikuissosiaalityön vakanssit 30.4.2018

	Helsinki	Espoo	Vantaa ¹	Turku	Tampere ²	Oulu
sosiaalityöntekijät	103	22	39	24,5	38	15,5
sosiaaliohjaajat	93	31	54	14	27	22,5
vakanssit yhteensä	196	53	93	38,5	65	38

¹Vantaalla aikuisten ja perheiden sosiaalipalvelujen tulosyksikköön siirtyi vuonna 2017 uusien lapsiperheasiakkaiden palvelut ja aikuisten ja perheiden sosiaalipalvelujen yksikössä tehdään myös lastensuojelutarpeen arviot. Lastensuojelusta siirtyi aikuissosiaalityöhön yhteensä 12 sosiaalityöntekijän ja 9 sosiaaliohjaajan vakanssia.

²Tampereella on sosiaaliohjaajia sekä virassa että toimessa. Luvuissa on mukana osallisuutta vahvistavan kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen työntekijät ja maahanmuuttajien palvelun työntekijät.

3.2 Toimeentulotuen saajat

Aiemmissa toimeentulotuen Kuusikko-raporteissa on tarkasteltu toimeentulotukea saaneiden kokonaismäärää. Vuoden 2017 raportissa toimeentulotuen eri lajeja on käsitelty erillisinä, sillä tiedot toimeentulotukea saaneista on kerätty erikseen kunnista ja Kelasta, eikä tietoja voida

yhdistää henkilötunnustasolla. Toimeentulotuen kustannuksia on kuitenkin tarkasteltu kokonaisuutena.

Kelan myöntämää perustoimeentulotukea sai kuusikkokunnissa yhteensä 119 408 kotitaloutta, joissa asui 176 801 henkilöä. Siirtymävaiheessa tammi-maaliskuussa 2017 perustoimeentulotuen päätöksiä tehtiin myös kunnissa erityisesti Helsingissä. Kuntien alkuvuodesta myöntämää perustoimeentulotukea sai 32 797 kotitaloutta, joista Helsingin osuus oli 59 prosenttia.

Kelan myöntämää perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista 73 prosenttia oli yksin asuvia, joista enemmistö oli miehiä. Lapsiperheitä oli noin viidennes tuensaajista. Espoossa ja Vantaalla yksin asuvien osuus oli muita kuusikkokuntia pienempi ja lapsiperheiden osuus suurempi.

Täydentävän toimeentulotuen avulla voidaan ottaa huomioon hakijan erityiset tarpeet ja olosuhteet. Vuoden 2017 alussa osa kuntien aiemmin täydentävänä toimeentulotukena myöntämästä tuesta siirtyi Kelan myöntämään perustoimeentulotukeen, joten vuoden 2017 luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia edeltävien vuosien kanssa. Täydentävää toimeentulotukea saaneiden määrä laski kuusikkokunnissa 25,7 prosenttia vuodesta 2017 (taulukko 6). Helsingissä laskua oli 26,2 prosenttia.

Taulukko 6. Vuonna 2017 täydentävää toimeentulotukea saaneet kotitaloudet ja henkilöt (luvut ilman pakolaisia, turvapaikanhakijoita ja paluumuuttajia)

	Kotitalouksia	Muutos (%)	Henkilöitä	Muutos (%)
	yhteensä	vuodesta 2016	yhteensä	vuodesta 2016
Helsinki	16 390	-26,2	26 982	-24,5
Espoo	5 286	-18,9	10 130	-17,6
Vantaa ²	5 142	-26,2	9 916	-25,3
Turku ³	1 932	-27,3
Tampere	4 887	-26,4	8 462	-22,9
Oulu	2 944	-30,6	5 029	-29,4
Kuusikko	36 581	-25,7	60 519	-23,8

¹Lukujen suuret poikkeamat johtuvat toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjen eroavaisuuksista.

²Vantaan luvuissa ovat mukana pakolaiset, turvapaikanhakijat ja paluumuuttajat.

³Turusta ei saada toimeentulotuen jakautumista eri lajeihin henkilöiden mukaan.

Ehkäisevän toimeentulotuen tavoitteena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää myös tilanteissa, joissa henkilöllä tai perheellä ei ole toimeentulotukilaskelman perusteella oikeutta perus- ja täydentävään toimeentulotukeen.

Ehkäisevää toimeentulotukea saaneiden määrä nousi vuonna 2017 kuusikkokunnissa 29,3 prosenttia (taulukko 7). Helsingissä muutos oli merkittävästi kuusikkokuntien keskiarvoa ja muita pääkaupunkiseudun kuntia pienempi. Helsingissä myönnettiin ehkäisevää toimeentulotukea muita kuusikkokuntia enemmän jo ennen toimeentulotuen Kela-siirtoa, mikä selittää osaltaan Helsingin muita kuntia pienempää muutosta. Vuonna 2016 ehkäisevään toimeentulotukeen käytettiin Helsingissä 3,2 prosenttia, Espoossa 1,8 prosenttia ja Vantaalla 2,0 prosenttia toimeentulotuen menoista. Vuonna 2017 vastaavat luvut olivat Helsingissä 2,8 prosenttia, Espoossa 2,6 prosenttia ja Vantaalla 2,8 prosenttia.

Taulukko 7. Vuonna 2017 ehkäisevää toimeentulotukea saaneet kotitaloudet ja henkilöt (luvut ilman pakolaisia, turvapaikanhakijoita ja paluumuuttajia)

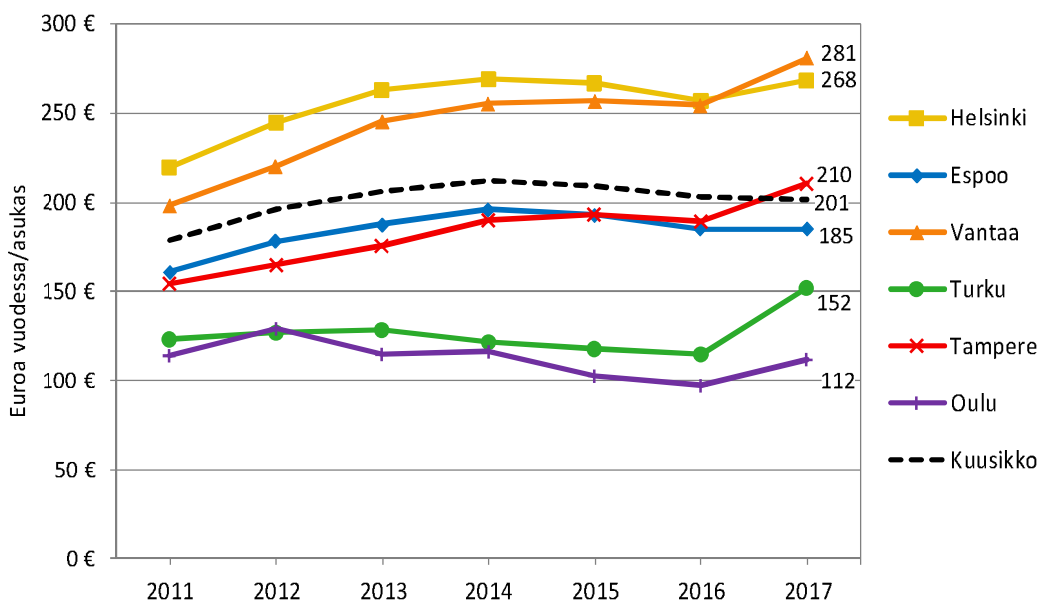
	Kotitalouksia yhteensä	Muutos (%) vuodesta 2016	Henkilöitä yhteensä	Muutos (%) vuodesta 2016
Helsinki	7 553	15,9	12 949	8,0
Espoo	1 648	83,7	2 834	76,0
Vantaa ¹	1 912	102,3	3 382	82,6
Turku ²	1 338	-4,2
Tampere	2 430	41,0	3 811	35,5
Oulu	409	17,2	830	-9,5
Kuusikko	15 290	29,3	23 806	24,1

¹Vantaan luvuissa ovat mukana pakolaiset, turvapaikanhakijat ja paluumuuttajat.

²Turusta ei saada toimeentulotuen jakautumista eri lajeihin henkilöiden mukaan.

3.3 Toimeentulotuen kustannukset

Toimeentulotuen kokonaisbruttokustannukset (sisältäen sekä Kelan että kuntien myöntämän toimeentulotuen) olivat kuusikkokunnissa yhteensä lähes 401 miljoonaa euroa. Kustannukset olivat Helsingissä 173 miljoonaa, Espoossa 57 miljoonaa ja Vantaalla 63 miljoonaa euroa. Kustannukset nousivat edellisvuoteen verrattuna kaikissa kaupungeissa: Helsingissä 6,9 prosenttia, Espoossa 13,7 prosenttia ja Vantaalla 14,6 prosenttia. Toimeentulotuen asukaskohtaiset kustannukset olivat suurimmat Vantaalla ja Helsingissä (kuvio 3). Helsingissä toimeentulotuen kustannuksiin vaikuttavat muuta maata korkeammat asumiskustannukset, joiden vuoksi toimeentulotuesta korvataan muita kuntia enemmän asumismenoja.

Kuvio 3. Toimeentulotuen kustannukset kunnan asukasta kohden vuosina 2011–2017, vuosi 2011 = 1 (korotettuna vuoden 2017 arvoon, ilman pakolaisia, paluumuuttajia ja turvapaikanhakijoita)

Toimeentulotuen kustannuksista perustoimeentulotuen kustannusten osuus oli suurin Helsingissä (87,9 %) ja pienin Espoossa (85,3 %). Täydentävän toimeentulotuen kustannukset laskivat kuusikkokunnissa edellisvuodesta 29,1 prosenttia, kun osa aiemmin kuntien täydentävänä

toimeentulotukena myöntämästä tuesta siirtyi perustoimeentulotukeen. Helsingissä täydentävän toimeentulotuen kustannukset laskivat 27,7 prosenttia, Vantaalla 46,8 prosenttia ja Espoossa 15,7 prosenttia.

Ehkäisevän toimeentulotuen osuus kustannuksista oli kuusikkokunnissa keskimäärin 2,6 prosenttia. Ehkäisevän toimeentulotuen kustannukset nousivat muissa kaupungeissa paitsi Turussa, jossa kustannukset laskivat 6,3 prosenttia. Ehkäisevän toimeentulotuen kustannusten nousu vaihteli Helsingin 3,6 prosentista Espoon 75,2 prosenttiin. Helsingissä ehkäisevän toimeentulotuen osuus toimeentulotuen kokonaiskustannuksista on ollut muita pääkaupunkiseudun kuntia suurempi jo ennen toimeentulotuen Kela-siirtoa, minkä vuoksi nousu on ollut muita kuntia pienempää.

4 Lastensuojelu

Lastensuojelun Kuusikko-raportissa käsitellään lastensuojelun palvelujen lisäksi sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja saavien erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluja. Tässä vertailussa painopisteinä lastensuojelun palvelujen osalta ovat avohuollon asiakkuuksien sekä sijaishuollon suoritteiden ja kustannusten vertailu.

4.1 Sosiaalihuoltolain mukaista erityistä tukea tarvitsevat lapset ja lastensuojelun asiakkaat

Sosiaalihuoltolain mukaista erityistä tukea tarvitsevalla lapsella tarkoitetaan lasta, jonka terveys ja kehitys on vaarantunut kasvuolosuhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen vuoksi tai jolla on vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan palveluja, mutta jonka tukitoimiksi riittävät yleiset perhepalvelut. Kuusikkokunnissa on hieman erilaisia käytäntöjä sen suhteen, minkälaisissa tilanteissa lapsi määritellään erityistä tukea tarvitseväksi. Helsingissä erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on kasvanut suhteessa lastensuojelun asiakasmäärään vuoden 2017 aikana. Erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluja laajennetaan edelleen vuonna 2018.

Pääkaupunkiseudulla lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä nousi edellisvuoteen verrattuna Espoossa (+3,6 %), mutta laski Helsingissä (-3,2 %) ja Vantaalla (-1,9 %) (taulukko 8).

Taulukko 8. Lastensuojelun asiakkaiden kokonaismäärä sekä avohuollon asiakkaana ja sijoitettuna olleet lapset ja jälkihuollon piirissä olleet nuoret vuonna 2017

	Helsinki	Espoo	Vantaa ³	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
0–17-vuotiaat asiakkaat yhteensä ¹	6 124	2 744	3 666	1 978	2 033	2 250	18 795
<i>Muutos 2016-2017 (%)</i>	-2,3	3,0	-1,6	-1,7	-1,5	-2,6	-1,3
0–20-vuotiaat asiakkaat yhteensä ²	7 387	3 106	3 907	2 164	2 176	2 545	21 285
<i>Muutos 2016-2017 (%)</i>	-2,1	-1,2	1,1	-1,5	-1,0	-2,0	-1,2
Avohuollon asiakkaat, 0–17v. ³	5 027	2 418	3 533	1 600	1 703	1 872	16 153
Sijoitetut lapset, 0–17v.	1 839	778	809	654	580	639	5 299
Jälkihuollossa olleet nuoret, 18–20v.	1 028	368	293	244	258	255	2 446

¹ Luvussa mukana kaikki vuoden aikana lastensuojelun asiakkaana olleet lapset (0–17v.) henkilötunnus kertaalleen. Luvussa eivät ole mukana nuoret (18–20-v.). Sama lapsi on voinut olla vuoden aikana avohuollon asiakkaana, sijoitettuna ja/tai jälkihuollon asiakkaana.

² Luvussa mukana kaikki vuoden aikana lastensuojelun asiakkaana olleet lapset ja nuoret (0 - 20 v.) henkilötunnus kertaalleen.

³ Vantaan avohuollon asiakkaissa on mukana sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja saaneita lapsia.

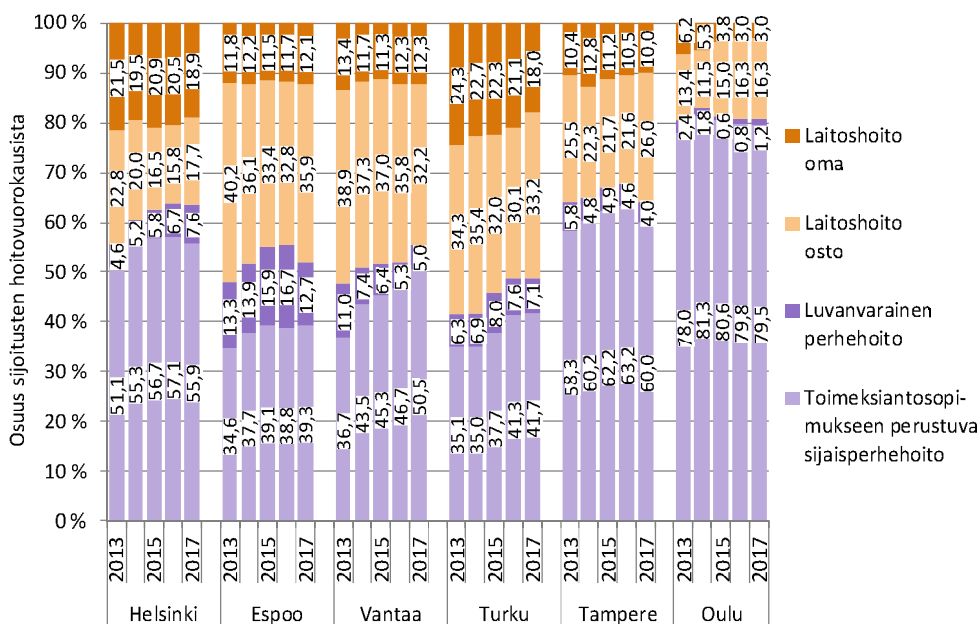
Uusien lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien määrä väheni Vantaalla (-17,4 %) ja Helsingissä (-3,8 %), mutta kasvoi Espoossa (+11,8 %) (taulukko 9).

Taulukko 9. Vuoden aikana alkaneiden uusien avohuollon asiakkuuksien lukumäärä ja väestöosuudet ikäryhmittäin vuonna 2017

	Helsinki	Espoo	Vantaa ¹	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
Vuoden 2017 aikana alkaneiden asiakkuuksien osuus väestöstä (%)							
0–17-vuotiaat yhteensä	1,4	1,6	0,8	1,6	1,4	1,4	1,4
0–2-vuotiaat	1,3	1,5	0,6	1,3	1,5	1,6	1,3
3–6-vuotiaat	1,0	1,4	0,7	1,2	1,1	1,1	1,1
7–12-vuotiaat	1,3	1,4	0,6	1,3	1,2	1,0	1,2
13–15-vuotiaat	2,1	1,9	1,3	2,2	1,7	1,8	1,9
16–17-vuotiaat	1,6	1,8	1,3	2,8	2,2	1,9	1,8
Uudet asiakkuudet vuonna 2017	1 498	995	385	460	519	607	4 464
Uudet asiakkuudet vuonna 2016	1 557	890	466	508	484	510	4 415
Muutos 2016–2017 (%)	-3,8	11,8	-17,4	-9,4	7,2	19,0	1,1
Vuoden 2017 aikana tehdyt palvelutarpeen arviot	5 868	2 454	1 499	1 446	1 792	2 041	15 100

¹ Vantaan luvuissa ovat mukana vain palvelutarpeen arvion kautta asiakkuuteen siirtyneet lapset. Lisäksi vuoden 2016 tilastointi ei ole tehdyn lakiuudistuksen mukainen, vaan mukana on myös lapsia, joiden asiakkuus on päättynyt palvelutarpeen arvioon.

Vuonna 2017 kuusikkokunnissa otettiin huostaan yhteensä 605 lasta. Huostaanottojen määrä lisääntyi Espoossa (+17,6 %) sekä Vantaalla (+25,6 %) ja väheni Helsingissä (-5,2 %). Pääkaupunkiseudun kunnissa lastensuojelun laitoshoidon osuus sijaishuollon hoitomuodoista oli pienin Helsingissä (36,6 %) ja suurin Espoossa (48 %) (kuvio 4).

Kuvio 4. Sijoitusten eri hoitomuotojen osuus sijoitusten hoitovuorokausista vuosina 2013–2017

4.2 Lastensuojelun kustannukset

Lastensuojelun kokonaiskustannukset olivat vuonna 2017 kuusikkokunnissa hieman yli 349 miljoonaa euroa (taulukko 10). Deflatoidut kustannukset nousivat edellisvuodesta kaikissa kuusikkokunnissa: Helsingissä 7,7 prosenttia, Vantaalla 5,1 prosenttia ja Espoossa 1,6 prosenttia.

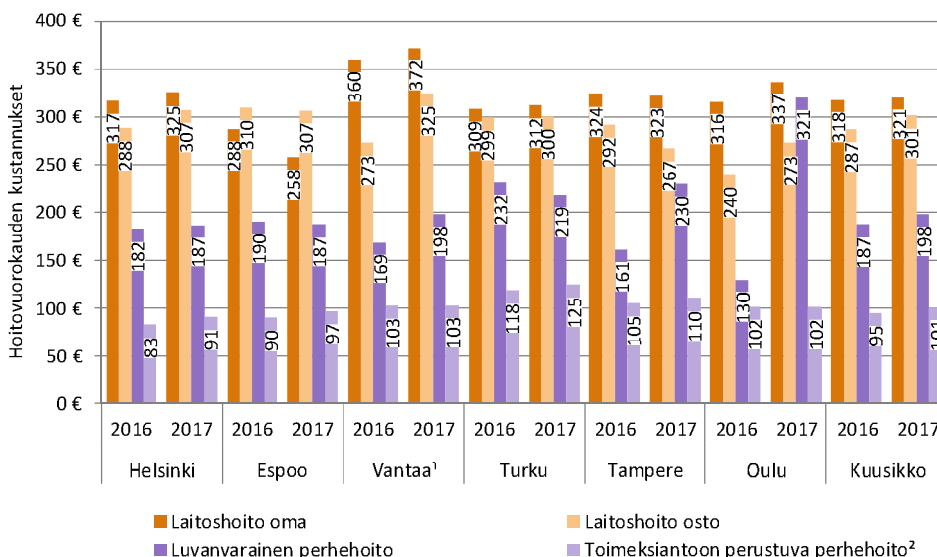
Suurin osa lastensuojelun kustannuksista syntyy lasten sijoituksista. Helsingissä kustannusten kasvu on kohdistunut erityisesti vaativaan laitoshoidon ja puitesopimusten ulkopuolisiin ostoihin, jotka ovat vuorokausihinnoiltaan muita palveluja kalliimpia, minkä vuoksi hoitovuorokausien keskihinta on noussut.

Taulukko 10. Lastensuojelun vuoden 2017 kokonaiskustannusten erittely avohuollon ja sijoitusten kustannuksiin sekä deflatoitujen kustannusten muutos vuodesta 2016

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
Kokonaiskustannukset (€)	126 082 055	48 574 366	52 784 734	47 766 424	43 459 263	30 479 526	349 146 368
Avohuollon kustannukset	24 210 735	10 789 366	10 777 646	8 239 492	11 094 000	8 551 882	73 663 122
Sijoitusten kustannukset	101 871 320	37 785 000	42 007 088	39 526 931	32 365 263	21 927 644	275 483 246
josta toimeksiantoon perustuva perhehoito	27 193 722	6 871 514	10 007 305	8 933 011	11 544 065	12 585 888	77 135 504
<i>Kokonaiskustannukset (%)</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Avohuollon kustannukset</i>	<i>19,2</i>	<i>22,2</i>	<i>20,4</i>	<i>17,2</i>	<i>25,5</i>	<i>28,1</i>	<i>21,1</i>
<i>Sijoitusten kustannukset</i>	<i>80,8</i>	<i>77,8</i>	<i>79,6</i>	<i>82,8</i>	<i>74,5</i>	<i>71,9</i>	<i>78,9</i>
<i>Muutos 2016–2017 (% defl.)¹</i>							
<i>Kokonaiskustannukset</i>	<i>7,7</i>	<i>1,6</i>	<i>5,1</i>	<i>8,1</i>	<i>11,5</i>	<i>5,8</i>	<i>6,7</i>
<i>Avohuollon kustannukset</i>	<i>5,7</i>	<i>-7,6</i>	<i>6,0</i>	<i>14,6</i>	<i>5,7</i>	<i>15,9</i>	<i>6,0</i>
<i>Sijoitusten kustannukset</i>	<i>8,2</i>	<i>4,6</i>	<i>4,9</i>	<i>6,8</i>	<i>12,3</i>	<i>2,3</i>	<i>6,9</i>
<i>Toimeksiantoon perustuva perhehoito</i>	<i>8,9</i>	<i>13,4</i>	<i>6,7</i>	<i>12,9</i>	<i>8,2</i>	<i>-2,4</i>	<i>7,3</i>

¹ Vuoden 2016 kustannukset on korotettu vuoden 2017 arvoon julkisten menojen hintaindeksillä sosiaalitoimelle.

Sijaishuollossa suurimmat vuorokausikustannukset ovat kunnallisissa ja ostopalvelulaitoksissa, pienimmät toimeksiantoon perustuvassa sijaisperhehoidossa (kuvio 5). Oman laitoshoidon kustannukset olivat vuonna 2017 Helsingissä keskimäärin 325 euroa ja ostopalvelulaitoshoidon kustannukset 307 euroa hoitovuorokautta kohden, mitkä olivat lähellä kuusikkokuntien keskiarvoa. Laitoshoidon ostot ovat kasvaneet Helsingissä vuonna 2017 edellisvuoteen verrattuna.

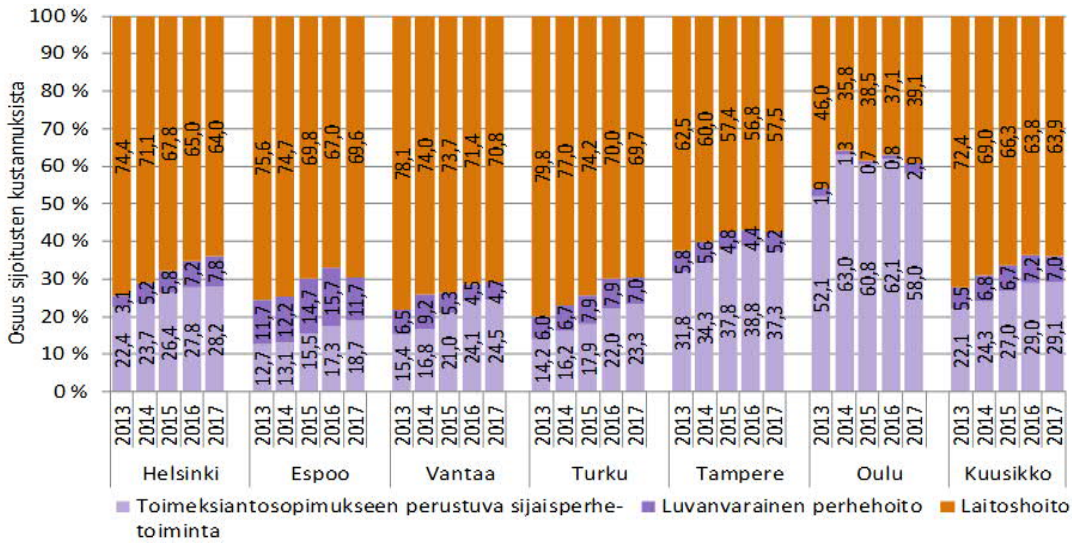

¹ Vantaan laitoshoidon kustannuksissa ovat mukana laitoshoidon aikaisen sosiaalityön kustannukset.

² Sisältää läheisverkostosijoitukset

Kuvio 5. Sijoitusten hoitovuorokauden keskimääräiset kustannukset vuosina 2016–2017 (korotettuna vuoden 2017 arvoon julkisten menojen hintaindeksillä sosiaalitoimelle)

Laitoshoidon osuus sijaishuollon kustannuksista oli vuonna 2017 Helsingissä pienempi kuin Espoossa ja Vantaalla ja toimeksiantosuhteeseen perustuvan perhehoidon osuus suurempi (kuvio 6).

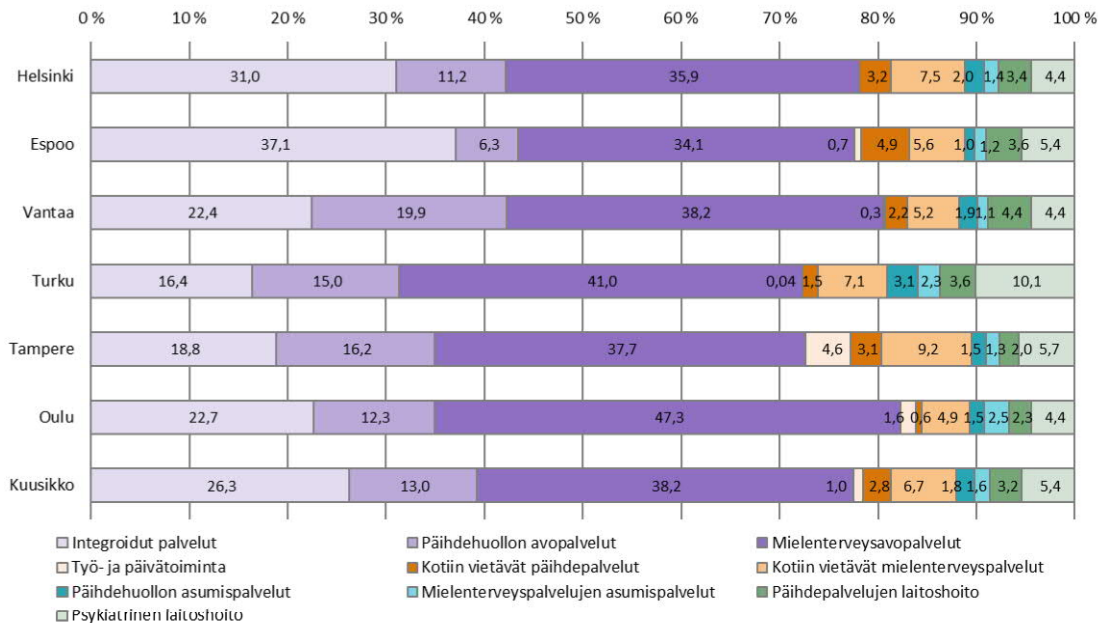
Kuvio 6. Toimeksiantoon perustuvan ja luvanvaraisen perhehoidon sekä laitoshoidon osuus sijoitusten kokonaiskustannuksista vuosina 2013–2017

5 Päihde- ja mielenterveyspalvelut

Päihde- ja mielenterveyspalvelut on Kuusikko-raportoinnissa jaoteltu integroituihin palveluihin, avopalveluihin, kotiin vietäviin palveluihin, työ- ja päivätoimintaan, asumispalveluihin sekä laitoshiitoon. Kuusikkokunnissa yhtenäistetään päihde- ja mielenterveyspalveluihin liittyviä luokituksia ja Kuusikko-raportointia valtakunnallisen sote-tietopakettimallin mukaiseksi. Työ on vielä kesken ja kuntien välistä vertailutietoa on saatavilla tässä vaiheessa varsin niukasti.

5.1 Päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaat

Päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaista suurin osa asioi avopalveluissa ja integroiduissa palveluissa (kuvio 7). Integroituihin palveluihin sisältyvät Kuusikko-raportoinnissa ehkäisevät päihde- ja mielenterveyspalvelut, perustason päihde- ja mielenterveyspalvelut, nuorisoasemat sekä päihdepsykiatrisen erikoissairaanhoidon. Helsingissä ja Espoossa integroituja palveluja käyttävien asiakkaiden osuus on muita kuntia suurempi.

Kuvio 7. Päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaiden jakaantuminen palveluittain vuonna 2017

Päihdehuollon avopalvelujen kokonaisasiakasmäärä on kuusikkokuntien tasolla kasvanut 3,3 prosenttia edellisvuodesta (taulukko 11). Asiakasmäärä on yhteissumma eri palvelujen käyttäjistä, joten avopalveluja käyttäneiden henkilöiden määrä on taulukossa esitettyä vähäisempi. Anonyymit asiakkaat eivät sisälly asiakasmääriin. Pääkaupunkiseudun kunnista päihdehuollon avopalvelujen asiakasmäärät ovat kasvaneet Vantaalla (+6,9 %) ja Helsingissä (+3,4 %). Espoossa avopalvelujen asiakasmäärä on laskenut merkittävästi (-25,1 %), mikä selittyy suurelta osin muutoksella palvelujen tilastoinnissa.

Taulukko 11. Päihdehuollon avopalvelujen asiakasmäärät vuonna 2017 ja muutosprosentti vuodesta 2016

	Muutos		Muutos		Muutos		Muutos		Muutos		Muutos		Muutos	
	Helsinki	16-17 %	Espoo*	16-17 %	Vantaa	16-17 %	Turku	16-17 %	Tampere	16-17 %	Oulu	16-17 %	Kuusikko	16-17 %
Polikliiniset palvelut yhteensä	6 363	3,4	289	-79,6	2 393	9,0	1 289	-8,1	3 997	80,6	1 882	-0,4	16 213	6,2
Päihdepoliklinikka	4 871	3,9	34	-97,1	2 052	9,6	1 083	-6,2	3 560	94,0	1 676	-1,1	13 276	6,8
Korvaushoito	939	2,0	255	9,0	229	7,0	203	-15,1	347	43,4	206	5,6	2 179	6,6
Päiväkuntoutus	553	1,5	-	-	112	2,8	3	-66,7	90	-33,8	-	-	758	-5,4
Muut avopalvelut yhteensä	961	278,3	1 210	3,0	1 461	-12,3	296	-23,9	3 928	-7,1
Huumeiden käyttäjien terveysneuvonta	961	-	1 210	3,0	1 081	-2,6	296	-23,9	3 548	3,7
Päiväkeskustoiminta	-	-	-	0	380	-31,5	380	-53,0
Avopalvelujen asiakkaat yhteensä	6 363	3,4	1 250	-25,1	3 603	6,9	2 750	-10,3	3 997	35,0	2 178	-4,4	20 141	3,3

Päihdehuollon avopalvelujen suoritteiden kirjaaminen vaihtelee merkittävästi sekä kuntien välillä että kuntien sisällä, minkä vuoksi suoritteita ei voida suoraan verrata kuntien välillä. Helsingissä suurin osa käynneistä tapahtuu anonyymissa päiväkeskustoiminnassa, josta ei ole saatavilla suoritustietoja. Espoossa ja Vantaalla vastaavaa toimintaa ei ole.

Mielenterveysavopalvelujen asiakasmäärä on lisääntynyt kuusikkokuntien tasolla 4,2 prosenttia (taulukko 12). Eniten kasvua on ollut Espoossa (+13,5 %). Helsingissä asiakasmäärä on kasvanut 5,3 prosenttia ja Vantaalla 4,7 prosenttia. Avopalvelujen käyntimäärät ovat lisääntyneet Helsingissä (+4,9 %) ja Tampereella (+25,3 %), mutta laskeneet muissa kunnissa, eniten Espoossa (-25,3 %).

Taulukko 12. Mielenterveysavopalvelujen asiakas- ja käyntimäärät vuonna 2017 ja muutosprosentti vuodesta 2016

	Muutos		Muutos		Muutos		Muutos		Muutos		Muutos		Muutos	
	Helsinki	16-17 %	Espoo*	16-17 %	Vantaa	16-17 %	Turku	16-17 %	Tampere	16-17 %	Oulu	16-17 %	Kuusikko	16-17 %
Asiakkaat yhteensä	20 831	5,3	6 728	13,5	6 950	4,7	7 537	-11,6	9 301	6,4	8 389	8,5	59 736	4,2
Psykiatrinen avohoito	19 592	4,4	6 367	12,4	6 625	4,1	7 419	-11,1	9 162	5,4	8 389	8,5	57 554	3,6
Psykiaterapiat	1 239	21,7	361	37,3	325	19,9	118	-32,6	139	208,9	2 182	23,1
Joista nettiterapia-asiakkaat	1 069	33,5	361	37,3	325	19,9	14	-53,3	1 769	29,6
Käynnit yhteensä	221 418	4,9	58 419	-25,3	53 857	-5,3	66 013	-0,2	79 304	25,3	70 210	-2,2	549 221	0,3
Psykiatrinen avohoito	211 896	5,3	57 878	-25,7	53 378	-5,5	66 013	8,2	78 612	24,5	70 210	-2,2	537 987	1,2
Psykiaterapiat	9 522	-2,0	541	40,2	479	20,4	692	552,8	11 234	-28,6

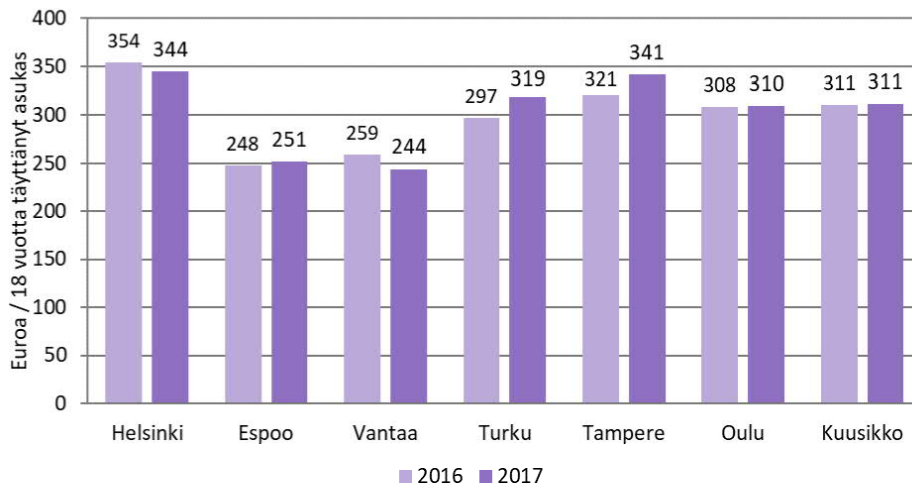
5.2 Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kustannukset

Kuusikkokuntien päihde- ja mielenterveyspalvelujen kokonaiskustannukset vuonna 2017 olivat 447,9 miljoonaa euroa (taulukko 13). Kustannukset ovat kasvaneet kuusikon tasolla 1,5 prosenttia edellisvuoteen nähden. Kokonaiskustannukset laskivat Helsingissä (-1,6 %) ja Vantaalla (-3,9 %) ja nousivat muissa kunnissa.

Taulukko 13. Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kustannukset vuonna 2017

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
Kustannukset milj. € 2017	184,5	54,1	43,0	51,3	66,4	48,6	447,9
Muutos %, 2016-2017	-1,6	3,1	-3,9	8,6	8,1	1,5	1,5
joista integroitujen palvelujen kustannukset milj. €	11,6	4,5	2,4	2,9	5,4	1,4	28,2
joista integroitujen palvelujen kustannukset %	6,3	8,2	5,5	5,7	8,2	2,9	6,3
joista päihdepalvelujen kustannukset milj. €	52,3	12,6	10,7	11,7	11,4	7,7	106,5
joista päihdepalvelujen kustannukset %	28,3	23,4	24,8	22,8	17,3	15,9	23,8
joista mielenterveyspalvelujen kustannukset milj. €	120,6	37,0	30,0	36,7	49,5	39,5	313,2
joista mielenterveyspalvelujen kustannukset %	65,3	68,4	69,7	71,5	74,5	81,1	69,9

Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kokonaiskustannukset 18 vuotta täyttäneeltä asukasta kohden olivat kuusikkokunnissa keskimäärin 311 euroa (kuvio 8). Suurimmat kustannukset olivat Helsingissä (344 euroa) ja pienimmät Vantaalla (244 euroa). Asukaskohtaiset päihde- ja mielenterveyspalvelujen kustannukset laskivat Helsingissä sekä Vantaalla ja kasvoivat muissa kunnissa.

Kuvio 8. Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kokonaiskustannukset 18 vuotta täyttäneeltä asukasta kohden vuosina 2016 ja 2017

Mielenterveyspalvelujen kokonaiskustannukset laskivat kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa edelliseen vuoteen verrattuna (taulukko 14) ja nousivat muissa kunnissa. Eniten kustannukset laskivat Vantaalla (-6,8 %).

Taulukko 14. Mielenterveyspalvelujen kustannukset vuosina 2016 ja 2017 sekä muutos vuoteen 2017

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
Kustannukset milj. € 2016	124,57	38,25	32,16	34,89	44,31	38,63	312,81
Kustannukset milj. € 2017	120,58	37,02	29,97	36,66	49,46	39,47	313,16
Muutos milj. €, 2016-2017	-4,00	-1,23	-2,19	1,77	5,15	0,84	0,34
Muutos %, 2016-2017	-3,2	-3,2	-6,8	5,1	11,6	2,2	0,1

Päihdehuollon kokonaiskustannukset nousivat pääkaupunkiseudun kunnista Espoossa (+11,8 %) ja Helsingissä (+1,4 %) ja laskivat Vantaalla (-1,5 %) (taulukko 15).

Taulukko 15. Päihdehuollon kokonaiskustannukset vuosina 2016–2017 vuoden 2017 rahan arvossa, milj. euroa ja muutos vuodesta 2016

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
Kustannukset milj. € 2016	51,58	11,31	10,84	11,10	11,92	7,83	104,58
Kustannukset milj. € 2017	52,30	12,65	10,67	11,70	11,45	7,75	106,52
Muutos milj. €, 2016–2017	0,72	1,33	-0,16	0,60	-0,47	-0,08	1,94
Muutos %, 2016–2017	1,4	11,8	-1,5	5,4	-3,9	-1,0	1,9

6 Vanhuspalvelut

Vanhuspalvelujen osalta Kuusikko-raporteissa tarkasteltavia palveluja ovat kotihoito, osavuorokautinen hoito, omaishoidon tuki, keskiraskas ja tehostettu palveluasuminen, vanhainkodit, perusterveydenhuollon avohoito ja terveyskeskusten sairaalahoito, kotisairaala sekä somaattinen ja psykiatrinen erikoissairaanhoido. Tässä vertailussa käsitellään erityisesti kotihoidon sekä ympärivuorokautisen hoidon asiakasmääriä ja kustannuksia.

6.1 Vanhuspalvelujen asiakkaat

Vuoden 2017 lopussa Helsingin väestöstä 7 prosenttia oli 75 vuotta täyttäneitä ja 2,1 prosenttia 85 vuotta täyttäneitä (taulukko 16). Helsingin ikärakenne on kuusikkokuntien keskitasoa. Helsingissä 75 vuotta täyttäneiden määrä on vuosina 2013–2017 kasvanut 8,3 prosenttia (3 469 henkilöä) ja 85 vuotta täyttäneiden 10,4 prosenttia (1 273 henkilöä). Kasvuvauhti on ollut kummankin ikäryhmän osalta kuusikkokuntien keskitasoa hitaampaa. Helsingissä on muuta pääkaupunkiseutua enemmän 65, 75 ja 85 vuotta täyttäneitä. Näihin ikäryhmiin kuuluvien lukumäärä koko väestöön suhteutettuna on kuitenkin viidessä vuodessa lisääntynyt Espoossa ja Vantaalla huomattavasti Helsinkiä nopeammin.

Taulukko 16. Vanhusväestön osuus kunnan väestöstä vuonna 2017 (suluissa vuosi 2016)

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Kuusikko
65 vuotta täyttäneet, %	16,8 (16,7)	14,5 (14,2)	15,2 (14,8)	16,7
75 vuotta täyttäneet, %	7,0 (7,1)	5,5 (5,4)	5,7 (5,7)	6,9
85 vuotta täyttäneet, %	2,1 (2,1)	1,4 (1,3)	1,3 (1,2)	2,0

Kuusikko-raporteissa seurattuja sosiaali- ja terveyspalveluja käytettiin Espoossa huomattavasti Helsinkiä ja Vantaata vähemmän (taulukko 17). Sosiaali- ja terveyspalveluja käytti Helsingissä 24,7 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä, Vantaalla 23,4 prosenttia ja Espoossa 19,5 prosenttia.

Säännöllistä kotihoitoa käytettiin Helsingissä sekä 75 vuotta että 85 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä huomattavasti enemmän kuin Espoossa ja Vantaalla. Vantaalla keskiraskaan palveluasumisen käyttö selittää osittain vähäisempää kotihoidon palvelujen käyttöä. Helsingissä tehostetussa palveluasumisessa sekä 75 että 85 vuotta täyttäneitä on vähemmän kuin Espoossa ja Vantaalla. Vanhainkotihoidossa Helsingissä on kummassakin ikäryhmässä enemmän asiakkaita kuin muualla pääkaupunkiseudulla. Yhteenlaskettuna ympärivuorokautisten asumispalvelujen (tehostettu palveluasuminen ja vanhainkotihoito) käyttö on suunnilleen samalla tasolla kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa.

Taulukko 17. Palveluja käyttäneiden 75 ja 85 vuotta täyttäneiden osuudet palveluittain suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön

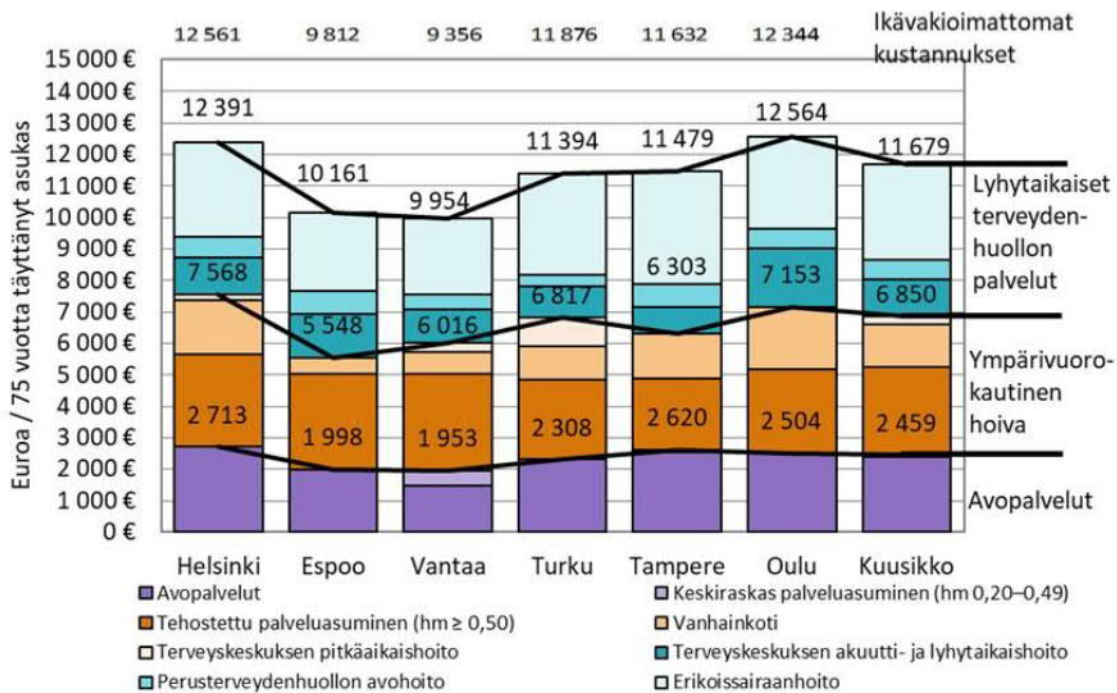
	Helsinki		Espoo		Vantaa	
	75 vuotta täyttäneet	85 vuotta täyttäneet	75 vuotta täyttäneet	85 vuotta täyttäneet	75 vuotta täyttäneet	85 vuotta täyttäneet
Säännöllinen kotihoito	12,2	23,8	7,9	17,1	8,8	18,1
Tehostettu palveluasuminen	5,8	12,4	7,5	16,3	7,2	14,5
Vanhainkoti	2,3	4,4	0,4	0,7	0,7	1,6
Keskiraskas palveluasuminen	0	0	0	0	1,5	3,4
Omaishoidon tuki 31.12.17	2,8	3,9	2,3	3	3,1	4,8
TK- yhteensä	1,1	2	1	2,1	1,5	3
Erikoissairaanhoido	0,5	0,7	0,4	0,5	0,5	0,6
Asiakasosuus yhteensä	24,7	47,2	19,5	39,7	23,4	46

6.2 Vanhuspalvelujen kustannukset

Vanhuspalvelujen kokonaiskustannukset laskivat Helsingissä hieman vuodesta 2016. Vuonna 2017 deflatoidut kokonaiskustannukset 75 vuotta täyttäneiden palveluissa laskivat 0,4 prosenttia edellisestä vuodesta. Myös Vantaalla kustannukset laskivat 1,1 prosentilla. Espoossa sen sijaan kustannukset nousivat 3,5 prosenttia.

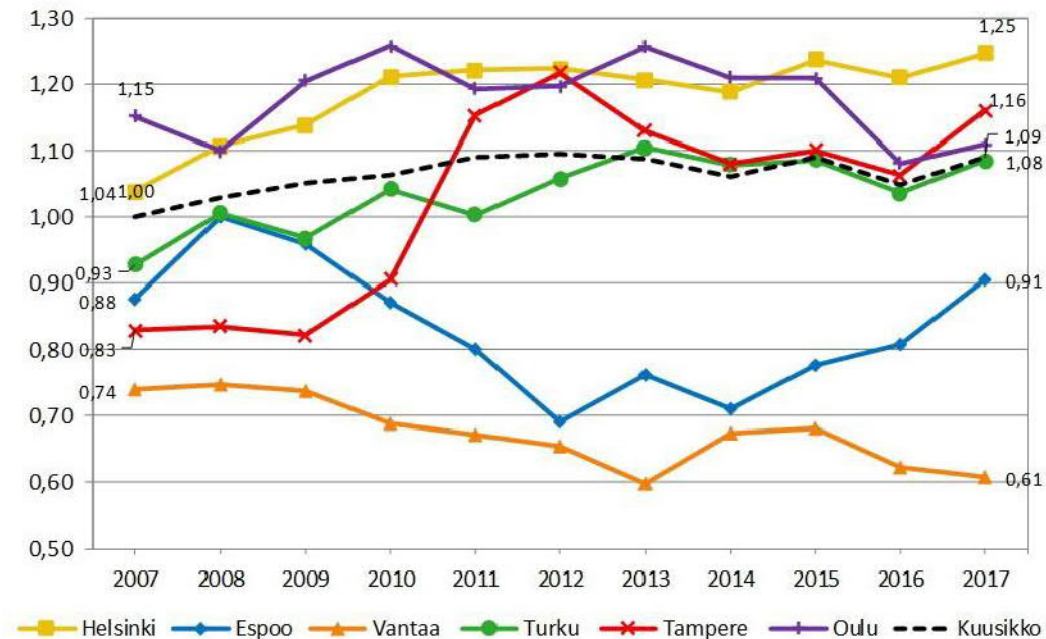
Helsingin 75 vuotta täyttäneiden asukaskohtaiset kokonaiskustannukset laskivat edellisestä vuodesta 1,4 prosentilla. Deflatoitu ikävakiomaton kustannus 75-vuotiasta asukasta kohden oli 12 542 euroa/asukas (12 734 euroa/asukas vuonna 2016), joka oli pääkaupunkiseudun suurin (kuviot 9). Helsingin kustannuksia selittää osaltaan muita kuntia suurempi palvelujen peittävyys (taulukko 17). 75 vuotta täyttäneiden asukaskohtaisiin kustannuksiin vaikuttavat lisäksi muita kuntia laajemmat omaishoitajien palvelut, omaishoidon tuen Vantaata korkeammat palkkioluokat sekä kotihoidon kustannukset, joita käsitellään tässä luvussa erikseen.

85 vuotta täyttäneiden deflatoidut kokonaiskustannukset nousivat kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa: Espoossa 4,9 prosenttia, Vantaalla 1,9 prosenttia ja Helsingissä 1,3 prosenttia.

Kuvio 9. 75 vuotta täyttäneiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannukset vastaavan ikäistä asukasta kohti 2017 (ikävakioimaton ja ikävakioitu)

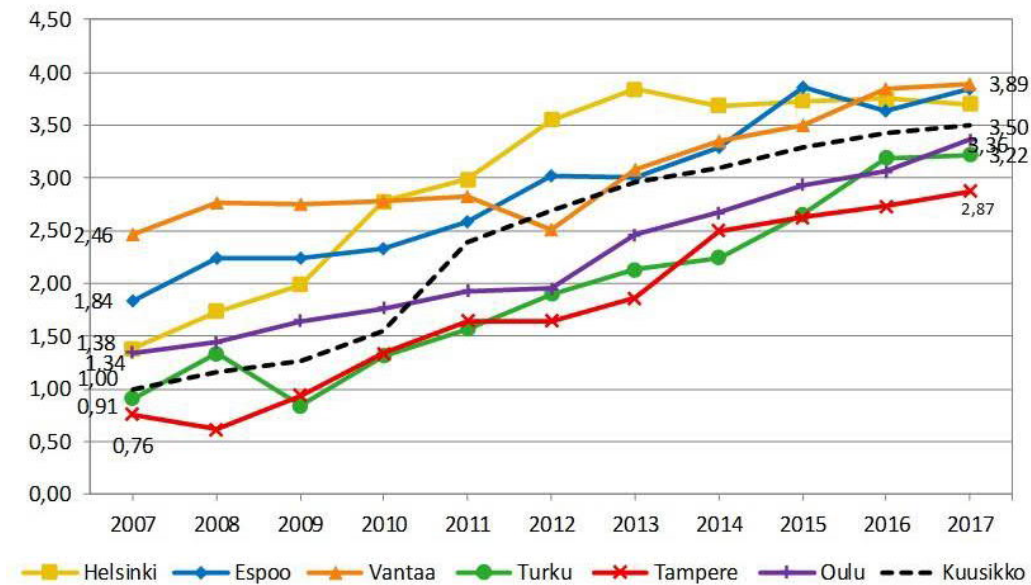
Kotihoidon kokonaiskustannukset nousivat Helsingissä edellisestä vuodesta 4,3 prosenttia, Espoossa 15,3 prosenttia ja Vantaalla yhden prosentin. Kotihoidon asukaskohtaiset kustannukset laskivat ainoastaan Vantaalla. Helsingin kotihoidon asukaskohtaiset kustannukset olivat pääkaupunkiseudun ja kuusikkokuntien suurimmat (kuvio 10).

Kuvio 10. Kotihoidon 75 vuotta täyttäneiden ikävakioitujen asukaskohtaisten kustannusten kehitys Kuusikossa 2007–2017 (1,00 = Kuusikon keskiarvo vuonna 2007, vuoden 2017 arvossa)

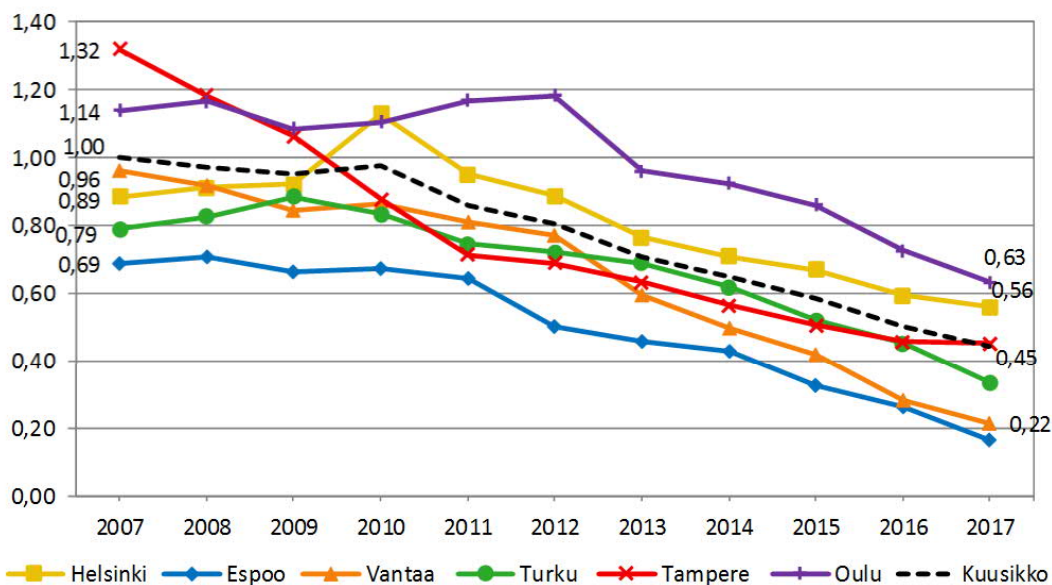
Kunnallisen tuotannon kotihoidon käynnin kustannukset ovat laskeneet vuodesta 2010 alkaen kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa. Vuonna 2017 käyntikohtainen kustannus oli Vantaalla 34,4 euroa, Espoossa 36,4 euroa ja Helsingissä 40,2 euroa. Helsinki oli vuonna 2017 ainoa kuusikkokunta, jonka palveluihin kuuluivat kotihoidon etäkäynnit. Tämän vuoksi etäkäynnit eivät ole mukana Kuusikko-raportoinnin kotihoidon suorite- ja kustannustiedoissa. Helsingissä suoritehinta kotihoidon omalle toiminnalle sisältäen etäkäynnit oli 38,8 euroa. Kotihoidon asiakaskäynnit ovat Helsingissä melko pitkiä: käynnin pituuden keskiarvo oli vuonna 2017 25 minuuttia, mikä nostaa suoritehintaa.

Tehostetussa palveluasumisessa palveluja järjestetään asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti. Tehostetun palveluasumisen kustannukset laskivat Helsingissä edellisestä vuodesta 0,3 prosentilla ja nousivat Espoossa yhdeksällä sekä Vantaalla viidellä prosentilla. Tehostetun palveluasumisen asukaskohtaiset kustannukset olivat Helsingissä pääkaupunkiseudun matalimmat (kuvio 11). Helsingissä tehostetun palveluasumisen kustannukset olivat 2 929 euroa, Espoossa 3 042 euroa ja Vantaalla 3 085 euroa 75 vuotta täyttäneitä asukasta kohti.

Kuvio 11. Tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneiden ikävakioidujen asukaskohtaisten kustannusten kehitys Kuusikossa 2007–2017 (1,00 = Kuusikon keskiarvo vuonna 2007, vuoden 2017 arvossa)

Vanhainkotihoitolla tarkoitetaan hoidon, ylläpidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Vanhainkotihoiton asukaskohtaiset kustannukset olivat pääkaupunkiseudulla suurimmat Helsingissä (kuvio 12). Vanhainkotihoiton kokonaiskustannukset laskivat edellisestä vuodesta Helsingissä 3,8 prosenttia, Espoossa 31,1 prosenttia ja Vantaalla 19,6 prosenttia. Vanhainkotihoiton asukaskohtaiset kustannukset olivat Helsingissä 1 739 euroa, Vantaalla 668 euroa ja Espoossa 508 euroa.

Kuvio 12. Vanhainkotihoiton 75 vuotta täyttäneiden ikävakioidujen asukaskohtaisten kustannusten kehitys Kuusikossa 2007–2017 (1,00 = Kuusikon keskiarvo vuonna 2007, vuoden 2017 arvossa)

7 Yhteenveto

Tässä raportissa on tarkasteltu Kuusikko-työryhmien raporttien pohjalta keskeisimpiä Helsingin sosiaali- ja terveyspalveluja koskevia havaintoja muiden pääkaupunkiseudun kuntien tietoihin sekä kuusikkokuntien keskiarvioihin vertailtuna. Raportissa käsiteltujen palvelujen kohdalla Helsingin kustannusten nousu on ollut muihin kuusikkokuntiin ja pääkaupunkiseudun kuntiin verrattuna pääasiassa maltillista. Lastensuojelussa Helsingin kokonaiskustannukset nousivat jonkin verran muita pääkaupunkiseudun kuntia enemmän (Helsinki +7,7 %, Espoo +1,6 %, Vantaa +5,1 %). Päihde- ja mielenterveyspalveluissa sekä vanhuspalveluissa kokonaiskustannukset laskivat Helsingissä. Toimeentulotuen kokonaiskustannukset nousivat Helsingissä noin puolet vähemmän kuin Espoossa ja Vantaalla (Helsinki +6,9 %, Espoo +13,7 %, Vantaa + 14,6 %).

Asiakasmäärä on laskenut lastensuojelussa, kun palvelujen painopistettä on siirretty sosiaalihuoltolain mukaisiin perhepalveluihin. Lisäksi uusien lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien määrä on vähentynyt. Tässä raportissa tarkastelluista palveluista asiakasmäärä on vähentynyt myös kuljetuspalveluissa. Päihdehuollon ja mielenterveyspalvelujen avopalvelujen asiakasmäärä on puolestaan kasvanut, kun palvelujen painopistettä on siirretty laitoshoidosta avopalveluihin. Täydentävää toimeentulotukea saaneiden asiakkaiden määrä on laskenut merkittävästi toimeentulotuen Kela-siirtoon liittyvien muutosten vuoksi. Ehkäisevää toimeentulotukea saavien määrä puolestaan on lisääntynyt kaikissa kuusikkokunnissa Turku lukuun ottamatta, mutta Helsingissä muita kuntia maltillisemmin.

Helsingissä palvelujen asukas- tai asiakaskohtaiset kustannukset ovat useimpien palvelujen kohdalla suuria muihin kuusikkokuntiin verrattuna. Kustannusten poikkeaminen muiden kuntien kustannuksista johtuu osittain erilaisista palvelujen järjestämisen tavoista sekä Helsingin muita kuntia laajemmasta palvelutarjonnasta ja palvelujen peittävydestä. Tässä raportissa tarkasteltujen palvelujen kohdalla asiakaskohtaiset kustannukset alittavat kuusikkokuntien keskiarvon ainoastaan vammaispalvelulain mukaisissa kuljetuspalveluissa. Helsingin asukas- ja asiakaskohtaiset kustannukset ovat kuitenkin lähentyneet useissa palveluissa hieman muiden pääkaupunkiseudun kuntien ja Kuusikon kustannuksia.

Raportissa tarkastelluissa palveluissa näkyviä ilmiöitä ovat väestön ikääntyminen, joka näkyy vanhuspalvelujen lisäksi vammaispalveluissa. Kaikista vammaispalvelujen asiakkaista yli 60 prosenttia on yli 65-vuotiaita. Noin joka neljäs vammaispalvelulain nojalla palveluasumista saava henkilö oli täyttänyt 65 vuotta vuonna 2017.

Aikuissosiaalityössä ja toimeentulotuessa muutoksiin on vaikuttanut toimeentulotuen Kela-siirto. Ehkäisevän toimeentulotuen kustannusten nousun arvioidaan johtuvan Kelan käyttämistä perustoimeentulotuen myöntämisperusteista, jotka ovat osittain tiukemmat kuin kuntien aiemmin käyttämät.

Lastensuojelussa muutoksiin on vaikuttanut 1.4.2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki, joka on siirtänyt painopistettä korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin palveluihin. Lisäksi lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta silloin, kun todetaan tarve lastensuojelun palveluille ja tukitoimille, kun aiemmin asiakkuus on alkanut lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Lakimuutoksella on ollut vaikutuksia sekä lastensuojelun avohuollon asiakasmäärään että asiakaskohtaisiin kustannuksiin, koska lastensuojelun henkilöstömäärä on pysynyt samana kuin ennen lakimuutosta.